

Після перегляду вистав або екранізації певних творів, зокрема, позакласного читання, учням можна запропонувати скласти рецензії і провести заняття з літератури як урок–рецензію.

Розвиваючи творчі здібності учнів, можна провести урок–майстерню за творчістю Гійома Аполлінера і т. ін.

Отже, нетрадиційні типи уроків мотивують до навчальної діяльності, до літератури, до саморозвитку учнів, їхньої реалізації у творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богосвятська А.-М. Традиційна книга в епоху інформаційного цунамі, або Навіщо читати художню літературу. *Зарубіжна література в школах України*. 2018. № 2. С. 10–15.
2. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник. Київ: Вища школа, 2007. 415 с.
3. <https://naurok.com.ua/novitni-tehnologi-yak-zasib-provedennya-suchasnogo-uroku-zarubizhno-literaturi-345903.html>
4. <https://vseosvita.ua/library/embed/0100595p-4bd3.docx.html>

Сидоренко Юлія Олександрівна,
доктор філософії,
циклова комісія соціально-гуманітарних дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ
«Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»

СЛОВЕСНО-МІФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НОВЕЛИ В. СТЕФАНИКА «КАМІННИЙ ХРЕСТ» НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Новела В. Стефаника «Камінний хрест» – один з програмових творів української літератури, що характеризується наявністю експліцитно представленої міфологічної образності. У мовній площині новели функціонують дві ключові міфологеми-символи – хрест і камінь. Саме вони використані автором у назві твору. Тож якісне вивчення новели В. Стефаника «Камінний хрест» потребує належної уваги до цих концептуально значущих

мовних одиниць авторського тексту. Адже «образи-символи обов'язково повинні потрапляти в процес контекстного вивчення, коли вся художня картина, яку створив письменник, виконує роль середовища, у якому сформовано ці образи, а тому їх треба розглядати виходячи з тієї системи значень, яку закладено у твір» [1, с. 22-23].

Перспективним, на наш погляд, стане застосування словесно-міфологічного аналізу літературного тексту [4]. Цей різновид опрацювання художнього твору сприяє розвитку критичного мислення здобувачів освіти та виробляє у них важливі вміння:

- знаходити в літературних джерелах ключові міфологеми-символи, визначати їхнє походження, виявляти змістову наповненість, символічну роль;
- виявляти особливості авторського використання міфологем;
- усвідомлювати міфологізовану назву твору;
- розуміти зв'язок ключових мовних виразів міфологічного змісту з різними структурними рівнями літературного джерела.

Словесно-міфологічний аналіз ґрунтується на опрацюванні учасниками навчального процесу мовних засобів вираження міфомислення в художній формі: ключових міфологем, міфологізованих символів та назв, висловів міфологічного походження та визначення їхніх художніх функцій.

Перший етап словесно-міфологічного аналізу новели В. Стефаника «Камінний хрест» полягає в уважному прочитанні художнього джерела, виявленні у мовній площині твору міфологем та з'ясування їхньої семантики. Для тлумачення значення ключових міфологем доцільно провести словникову роботу, адже міфологема хрест – багатозначний символ. У «Релігієзнавчому словнику» подано визначення хреста як «предмета релігійного культу, який наділяється особливою магічною силою. У християнстві є священним символом, а в католицизмі, православ'ї та лютеранстві – й об'єктом поклоніння. Церковна традиція пов'язує це поклоніння зі смертю Ісуса Христа на хресті, освяченням останнього кров'ю Сина Божого» [3, с. 366]. Дослідник давньоукраїнської міфології В. Войтович зазначає, що «хрест – один із

найдавніших сакральних знаків, культовий предмет, знак Сонця і вогню, що виник задовго до поширення християнства. Хрест – це й символ вічного життя, й оберіг від темних сил. Його використовували при кожній житейській потребі» [2, с. 568].

Другий етап – опрацювання міфологічних виразів в мовній тканині твору. Коментоване читання фрагментів новели з міфологемами хрест і камінь допоможе уникнути труднощів розуміння художнього матеріалу.

У процесі осмислення літературних творів на основі аналізу міфологічних маркерів застосовуємо колективне обговорення ключових міфологем чи міфологічних паралелей до зображуваного в тексті. Головне завдання етапу – детально проаналізувати мовні вирази міфологічного змісту, визначити їхню художню роль у тексті. Тому проводимо текстуальне дослідження: пропонуємо учням знайти та виписати з новели вислови, у яких є слово «хрест» і вислови зі словом «камінь» та пояснити значення кожного вислову в контексті текстового фрагмента.

Наведемо приклад текстуального дослідження ключової міфологеми новели «камінь». Скажімо, коментоване читання виділених фрагментів тексту (*«Стояв перед гостями, тримав порцію горівки у правій руці і, видно, **каменів**, бо слова не годен був заговорити»* [6, с. 69], *«То як часом якась долішня хвиля викарабутиць великий **камін** із води і покладе його на беріг, то той **камін** стоїть на березі тяжкий і бездушний. Сонце лунає з нього черепочки давнього намулу і малює по нім маленькі фосфоричні звізди. Блимає той **камін** мертвими блискатами, відбитими від сходу і заходу сонця, і **кам'яними** очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не гнітить його тягар води, як гнітив від віків. Глядить із берега на воду, як на утрачене щастя»* [6, с.69], *«Отак Іван дивився на людей, як той **камін** на воду»* [6, с.69]) проводимо за планом:

1) Поясніть значення знайдених висловів (каменіти, бездушний камінь, блимає камінь мертвими блискатами, кам'яні очі).

3) Чи увиразнює міфологічний символ «камінь» емоційно-експресивне забарвлення виділених висловів?

4) Порахуйте, скільки випадків використання символіки каменя у творі.

Аналогічну роботу проводимо з міфологемою хрест. Обов'язково аналізуємо такі фрагменти: *«Хоч би Іваниха **хрестом** стелилася, то не допомгло»* [6, с. 69]; *«Ви знаєте, що я собі на свої горбі **хресток** камінний поклав»* [6, с.73]; *«Нагадав-єм собі за свій **хрест** та й мене геть відійшло»* [6, с.73]; *«... їй, як не побіжу, як не побіжу на свій горб! За годину вже-м сидів під **хрестом**»* [6, с.73]; *«Просю я вас за це дуже грішно, аби-сте мені мого **хреста** ніколи не минали»* [6, с.73]; *«Будуть вас люди нагадувати та й **хреста** вашого на світу неділю не минуть»* [6, с.74]; *«Аж як усі зупинилися перед **хрестом**, що Іван його поклав на горбі, то він трохи прочунав і показував старій **хрест**: - Видиш, стара, наш **хрестик**? Там є вібито і твоє намено. Не біси, є і моє, і твоє...»* [6, с. 76].

Особливу увагу здобувачів освіти звертаємо на значення міфологічної назви, адже «саме в назві часто сконцентровано суть твору. Якщо розкрив підтекст заголовка – уважай, що головну частину аналізу ти здійснив» [5, с. 202]. Старшокласники готові самостійно з'ясувати семантику винесених у заголовок слів, але їхню роботу спрямовуємо конкретними завданнями: «Як ви розумієте символ «камінний хрест»?», «Чому хрест Івана Дідуха камінний?», «Як заголовок новели допомагає розкрити головну тему та проблему твору?» В результаті здобувачі освіти осмислюють трагедію масової еміграції галицького селянства крізь призму міфолого-символічної образності твору, пояснюють наскрізні міфологеми «хрест» і «камінь» як ключі до розкриття проблемно-тематичного змісту новели.

Отже, словесно-міфологічний аналіз новели В. Стефаника «Камінний хрест» націлює учасників навчального процесу збагнути головну тему та проблеми твору крізь призму міфологічної образності. Його застосування допомагає сформувати в здобувачів освіти спеціальні уміння аналізу художнього використання міфологем символічного змісту, установлювати паралелі між створеною письменником художньою дійсністю та введеною в текст міфологічною образністю. Також належна увага до мовних деталей

стимулюватиме вироблення сталої звички до вдумливого читання художньої літератури і формування читацької компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко А., Бондаренко Ю. Опрацювання образів-символів на уроках української літератури. Витоки педагогічної майстерності, 2024. №34. С. 18–24. URL: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2024.34.317661>
2. Войтович В. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2017. 664 с.
3. Релігієзнавчий словник. [за ред. А. Колодного і Б. Лобовика]. Київ: Четверта хвиля, 1996. 390 с.
4. Сидоренко Ю. Методика вивчення літературних творів із міфологічними структурами експліцитного типу на уроках української літератури в 9–11 класах: дис. ... доктор філософ.: 014 / Ніжин, 2023.
5. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі. Київ, 1995. 256 с.
6. Стефаник В. Новели. Ужгород: Карпати, 1977. 176 с.

Степанишин Світлана Богданівна,
*викладач зарубіжної літератури,
 спеціаліст вищої категорії,
 циклова комісія філологічних дисциплін,
 Відокремлений структурний підрозділ
 «Тернопільський фаховий коледж
 Тернопільського національного технічного
 університету імені Івана Пулюя»*

ТРАГІЧНІСТЬ ЗНЕЦІНЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ В ОПОВІДАННІ ФРАНЦА КАФКИ «ПЕРЕВТІЛЕННЯ»

Поява на світовому літературному полі творчості Франца Кафки припадає на час, коли народжувалася нова література, що пройшла випробування революціями та війнами. Визначальними настроями багатьох творів стали суворі дійсність, песимізм, невпевненість у майбутньому, втрата значимості людського життя. Усе це, в свою чергу, зумовило появу таких авангардистських течій як експресіонізм, сюрреалізм тощо. Об'єктом